

Anna Arendse Thorsen, student, Department of Communication, University of Copenhagen,
wth467@alumni.ku.dk

Udlån af erfaringer – alternative udlånsservices og samskabelse på biblioteket

Abstract

The aim of this paper is to investigate how an increasing fraction of the Danish libraries over the last years has experimented with lending of non-traditional materials. The main purpose is to examine how library staff can develop non-traditional lending initiatives that support a user-to-user exchange of experiences. The paper's main contribution is the presentation of a model, "Erfaringsudlånsmodellen" ("The model of Experience Lending"), which describes how the cultural communication strategy of co-creation can be combined with the lending of non-traditional materials, which will result in an extension of the library collection that in the future can contain not only the materials, but the patrons' experiences with the materials as well. A number of Danish and foreign examples of the lending of non-traditional materials are reviewed. Afterwards, two specific Danish alternative lending initiatives are investigated further. These are Valby's Library's "FrøLab" ("SeedLab") and Risskov Library's "Man Bliver Glad af Surdej!" ("Sourdough makes you happy!") The lending design of these initiatives is discussed, and it is stated that the initiatives combine knowledge sharing tools with co-creation to facilitate an exchange of experience between users. This lending design is formalized in the model of Experience Lending, which is presented and discussed.

Keywords: Nontraditional library collections, nonprint materials, knowledge sharing, co-creation, lending library

Inledning

Strikkepinde, udklædningstøj, dåseåbnere, kunstmalerier og fiskestænger. Plantefrø, lagkageforme, fodbolde og boremaskiner. Ovenstående er alle eksempler på materialer, der på et tidspunkt er blevet udlånt i skranken på et dansk folkebibliotek.

Denne artikels fokus er alternative udlånsservices i biblioteksrummet. Hermed menes de services, hvor bibliotekerne udbyder udlån af andre materialer end de traditionelle bøger, film og musik. I international forskning bruges termen *non-traditional library collections* til at beskrive materialesamlinger, som kan opfattes som ukonventionelle eller ikke-forventelige i en bibliotekssammenhæng (Söderholm, 2018). Begrebet alternative udlånsservices dækker således initiativer, der benytter bibliotekernes fungerende infrastruktur til at udbyde nye typer af indhold.

Mens feltet af alternative udlånsservices både i en dansk og international kontekst er i hastig udvikling, så er forskningen inden for emnet fortsat begrænset (Söderholm & Nolin, 2015). De alternative udlånsservices er imidlertid interessante af flere grunde. Først og fremmest fordi disse initiativer kan forstås som en konkret, umiddelbar og lokalt forankret realisering af et abstrakt ønske om at understøtte en bæredygtig offentlig sfære – et ønske som får stigende fokus i ABM-sektoren og LIS-forskningen (Audunson, 2017; Audunson, 2017; Audunson, Hobohm & Tóth, 2019).

Jonas Söderholm & Jan Nolin argumenterer for de alternative udlånsservices således: "Borrowing, when compared to other means of acquisition, promotes discussion of community sustainability issues such as social inclusion, various brands of literacy, household sustenance and local business – in sum, empowerment of its members" (s. 257). Söderholm & Nolin mener, at de alternative udlånsservices aktualiseres nu som et resultat af det de kalder "*A third wave of community engagement*" (s. 250) – en reaktualisering af bibliotekets sociale og relationsopbyggende perspektiver.

Denne artikel lægger sig i forlængelse af Söderholm & Nolin's forståelse af de alternative udlånsservices sociale og samfundsendagerende effekter, men ønsker samtidig at føre det sociale element et skridt videre. Hovedformålet med indeværende artikel har været at undersøge, hvordan der i fremtiden kan udvikles alternative udlånsservices, der understøtter en erfaringsudveksling bruger-til-bruger. Med erfaringsudveksling menes, at bibliotekerne som en del af selve udlånsdesignet opfordrer brugerne til at artikulere de erfaringer, som anvendelsen af det alternative udlånsmateriale afstedkommer, og via en platform faciliteret af biblioteket at dele disse erfaringer imellem sig. Rationalet for integrationen af en sådan erfaringsudveksling i udlånsservicen skal findes i forlængelse af de argumenter, som Söderholm & Nolin præsenterer som begrundelse for alternative udlånsservices i første omgang: Ved at kombinere udbuddet af alternative materialer med et samskabelseselement, hvor brugerne selv bidrager med erfaringer til kommende brugeres anvendelser, tilbydes ikke alene et umiddelbart alternativ til individuelle indkøb af disse materialer og en mulighed for, at brugerne kan forbedre deres evner indenfor anvendelsen af det pågældende materiale; Bibliotekerne tilbyder også faglige fællesskaber og kan dermed styrke den lokale sammenhængskraft og brugerens følelse af social inklusion i lokalsamfundet.

Integrationen af et erfaringsudvekslingselement i de alternative udlånsservices er samtidig et opgør med distinktionen mellem bibliotekets materielle og sociale aspekter (Söderholm & Nolin, 2015 s. 254): Ved at kombinere de nye materialer med brugerinddragende formidlingsstrategier kan bibliotekets materielle infrastruktur benyttes til at understøtte det relationelle arbejde i biblioteksrummet.

Indeværende artikel har både et teoretisk og et anvendelsesorienteret sigte. Artiklen skal dels læses som en foreløbig kortlægning af de hidtidige danske alternative udlånsinitiativer og dels som en anledning til analytiske overvejelser om, hvordan de alternative udlånsservices i fremtiden kan tilgås ved hjælp af foreliggende kulturforskning og formidlingsteori. Samtidig har det været intentionen at udarbejde en model, der kan benyttes af bibliotekerne i udviklingen af fremtidige alternative udlånsservices. Derfor indeholder artiklen også praksisorienterede anbefalinger.

Artiklen er struktureret således: Først gives der en kort gennemgang af internationale eksempler på tidligere og aktuelle alternative udlånsservices. Dernæst kortlægges det danske felt. Der sættes herefter fokus på to danske alternative udlånsinitiativer, der har det tilfælles, at de har en erfaringsudveksling integreret i udlånsdesignet. Det gælder Risskov Biblioteks initiativ, "Man bliver glad af surdej!", og Valby Biblioteks "FrøLab". Disse eksempler danner empirisk grundlag for artiklens

hovedbidrag, Erfaringsudlånsmodellen, som er en grafisk standardisering af ovenstående initiativers formidlingsdesign. For at gøre dette formidlingsdesign skalerbart placeres disse initiativer først teoretisk. Dernæst præsenteres først en grafisk illustration af det traditionelle biblioteksudlån, hvorefter Erfaringsudlånsmodellen præsenteres. Afslutningsvis diskuteres modellens problemstillinger og potentialer i en praktisk kontekst.

Alternative udlånsservices: Danske og udenlandske eksempler

I løbet af de seneste syv år er mængden af alternative udlånsservices på danske og udenlandske biblioteker eskaleret (Michnik & Eriksson, 2014; Söderholm, 2018).

Særligt i USA er der blevet eksperimenteret med udlån af alternative materialer. Eksempler er udlån af kageforme (Charles County Library, Maryland), legetøj (Cuyahoga County Public Library, Ohio), teleskoper (Ann Arbor Public Library, Michigan), fiskestænger (The Honeoye Public Library, New York) og cykler (Athen Public Library, Ohio).ⁱ Berkeley Public Library's Tool Lending Library er et af de ældste værktøjsbiblioteker i USA (Robinson & Sheed, 2017). Jonas Söderholm (2018) har beskrevet, hvordan antallet af amerikanske biblioteker med værktøjsudlån til hus- og havearbejde er steget drastisk og i 2018 talte over 100 biblioteker.ⁱⁱ

Af europæiske eksempler kan nævnes Holland, hvor der er foregået udlån af kunstværker (University Library, Vrijhof), England, hvor der udlånes bærbare computere (Newcastle University, Newcastle upon Tyne), Sverige, hvor der åbnes stadig flere tøjudlåns-biblioteker og Norge, hvor udkantsbibliotekerne i de sidste tyve år har udlånt symaskiner.

I Danmark har bibliotekernes materialesamling undergået forandringer lige siden ændringen af den danske bibliotekslov i 1964. Her udvidedes formålsparagraffen til at inkludere formidling af andre materialeformer end den traditionelle litteratur med udlån af "grammofonplader, film, lyd- og billedbånd, lysbilleder, originalkunst, reproduktioner m.v., samt det til dette materiales udnyttelse nødvendige apparatur" (Bibliotekscentralen, 1964ⁱⁱⁱ). Således fandtes der eksempelvis kunstbiblioteker i både Lyngby, Gentofte, Gladsaxe og Odense i 1987, hvorfra der blev lånt grafik og plakater med hjem (Jensen, 1987; Thorsen, 1992).

I dag indbefatter den danske bibliotekslov formidling af "bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer (...) såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder internet og multimedier" (Retsinformation, 2013).

Betegnelsen "andre egnede materialer" fortolkes frit rundt om på de danske biblioteker. I dag udlåner Køge Bibliotek robotstøvsugere, skruelågsåbnere og karkludsvridere, mens borgere i Syddjurs Kommune kan låne krykker og kørestole på Hornslet Bibliotek. Fra Københavns Biblioteks Strandbibliotek på Amager Strand udlånes der i sommermånederne blandt andet frisbees, badebolde og fiskenet, og på Blågårdens Bibliotek på Nørrebro udlånes maker-kasser, der blandt andet indeholder udstyr til, at brugeren kan bygge sin egen synthesizer.

Odense Bibliotekernes omfattende udbud af "Bæredygtighedskits", gør dem førende indenfor alternative udlånsservices i en dansk kontekst. Med udgangspunkt i en bestemt aktivitet er disse kits pakket som en værktøjskasse, der dels indeholder en række materialer og redskaber, som brugeren behøver for at kunne udføre den pågældende aktivitet, dels bøger, musik og vejledninger til inspiration. Således præsenteres de nye udlånsservices på hjemmesiden: "Lån bæredygtighed på biblioteket er et af Odense Bibliotekernes tiltag, der går ud på at mindske ressourceforbrug og at udnytte materiale og udstyr mere effektivt (...) Kits'ne er tematiske og tænkt som en inspiration til din

hverdag, hvor du får lov at teste noget af, lære noget nyt, eller lege dig frem” (Odense Biblioteker og Borgerservice, 2019).

Alternative udlånsservices har fyldt meget i den danske biblioteksdebat de seneste år. Kritikken har ofte lydt, at fokuset på de alternative udlånsservices afstedkommer misligholdelse af bibliotekernes litterære formidlingsforpligtigelser (Munk-Petersen, 2017; Steensgaard, 2015; Winther, 2016). Hermed kritiseres initiativerne ud fra en traditionel humanistisk forståelse af bibliotekernes kulturelle materialesamling som kilde til oplysning og folkedannelse (Jochumsen, 2017; Skot-Hansen, 1999), og de alternative udlånsmaterialer opfattes som uvedkommende for dette ressortområde.

Andre gange har kritikken været økonomisk funderet. Der er blevet stillet spørgsmålstejn ved, hvorvidt velfærdsstaten skal finansiere de alternative udlånsservices (Broberg, 2016). Netop Odense Biblioteks alternative udlånsinitiativ fik stor omtale i september 2017, da den daværende VKL-regering fremlagde udspillet ”Fair og lige konkurrence” (2017) til behandling i folketinget. I omtalen af udspillet blev bibliotekernes udlån af bageudstyr igen og igen fremhævet som et eksempel på den ulige konkurrence mellem det offentlige og det private erhvervsliv, som måtte bekæmpes (Ritzau, 2017a; Toft, 2017). Til slut måtte formand for Danmarks Biblioteksforening, Michel Steen-Hansen, offentligt understrege, at udlånet af bageudstyr ikke var kutyme på folkebibliotekerne, men blot bestod i det enkelte initiativ på Odense Bibliotek (Ritzau, 2017b).

I det følgende vil der sættes fokus på to danske alternative udlånsinitiativer, der har det tilfælles, at de har en erfaringsudveksling integreret i udlånsdesignet. Det gælder Risskov Biblioteks initiativ, ”Man bliver glad af surdej!” og Valby Biblioteks ”FrøLab”. Disse vil danne empirisk baggrund for artiklens videre analyse og modelpræsentation.

Surdej og plantefrø til låns: To eksempler på alternative udlånsservices

Der har længe fundet erfaringsudveksling sted i biblioteksrummet med udgangspunkt i materialesamlingen både fra biblioteksansat til bruger og mellem brugerne. Mens bibliotekaren vejleder brugerne til at finde det rette materiale, mødes brugerne i bogklubber og læsekredse og udveksler erfaring med udgangspunkt i bogsamlingen. Tilsvarende findes der biblioteksdrevne filmklubber og musikklubber.^{iv} I dag eksisterer også flere digitale biblioteksinitiativer, hvor brugergenererede anmeldelsesfunktioner udgør en væsentlig del af sitets formål, eksempelvis på www.Litteratursiden.dk^v eller www.biblo.dk^{vi}, hvor brugerne mødes digitalt om anmeldelser og vurderinger af biblioteksboøger.

Aarhus Bibliotekerne dannede i 2015 ramme om en række initiativer under overskriften ”[DYRK! Dit bibliotek]”. Formålet med initiativerne var at sætte fokus på bæredygtighed i samarbejde med lokale brugere. Som en del af dette udbød Risskov Bibliotek en række arrangementer med rugbrødsbagning og surdejsblanding som tema under titlen ”Man bliver glad af surdej!”. Her kunne brugerne d. 6. oktober 2015 låne en surdej. Det fremgik ikke, hvorvidt låneren forventedes at tilbagelevere en del af sit hjemmeproducerede bagværk. Til gengæld blev brugerne opfordret til at dele deres erfaringer og bageopskrifter imellem sig. Således lød det på hjemmesiden: ”På Risskov Bibliotek kan du låne en erfaring og få indblik i, hvordan andre rugbrødsbagere og surdejsmagere har håndteret udfordringerne med de drilske deje. Du kan låne deres opskrifter og historier, og lære af deres erfaringer, og du er samtidig velkommen til selv at komme med din rugbrødsopskrift, så du kan give dine egne erfaringer videre til andre bagere.” (Aarhus Bibliotekerne, 2015). Hermed bestod samlingen altså dels af surdej og dels af brugergenererede opskrifter, som brugerne kunne dele imellem sig.

I USA findes der flere frø-biblioteker, og i december 2015 blev den første internationale Seed Library-konference afholdt i Arizona (Robinson og Sheed, 2017). Det første danske biblioteksudlån af plantefrø fandt sted på Valby Bibliotek i 2015-2017 som en del af initiativet "FrøLab - et bibliotek med jord under neglene". Her udlåntes plantefrø fra et kartoteksskab, der var placeret i biblioteksrummet. I skabets skuffer opbevaredes frøkuverter med påskrevne "donationsnoter" fra de tidligere ejere. For at låne et frø måtte brugeren først registrere sig som låner ved at opgive sit navn og e-mailadresse. Dernæst kunne brugeren samle de frøsorter, vedkommende ønskede, tage dem med hjem og så dem. Når planten var klar til høst, blev brugeren opfordret til at aflevere de nye frø, som planten producerede, tilbage til "FrøLab" og dermed bidrage med donationer til de kommende brugere. Brugeren afleverede sine frø i en kuvert, hvorpå der var mulighed for at notere plantens danske og latinske navn, dato for donation samt konkrete erfaringer med såning, plantning og høst af sorten. Brugeren bidrog altså til initiativet på to måder: For det første ved at donere de hjemmeproducerede frø, hvorved brugernes bidrag indgik som en ressource i samlingen på lige vilkår med de frø, biblioteket selv havde tilføjet til samlingen ved initiativets begyndelse. For det andet ved at supplere frødonationen med skriftlige beskrivelser af frøets kvaliteter og brugerens egne erfaringer med sorten ("Donationsnoterne", Valby Bibliotek, 2017). Brugeren donerede dermed sine erfaringer videre til den næste låner, som kunne få glæde af dem i sin plantningsproces. Ligesom i tilfældet med "Man bliver glad af surdej!", bestod samlingen altså dels af selve materialet (frøene) og dels af de erfaringer, som brugerne udvekslede imellem sig.

Ovenstående eksempler vil danne udgangspunkt for denne artikels hovedbidrag, Erfaringsudlånsmodellen, som en grafisk standardisering af ovenstående initiativers formidlingsdesign. For at gøre dette skalerbart er det imidlertid først nødvendigt at placere initiativerne teoretisk.

Erfaringsudveksling som vidensdeling og samskabelse

Gennem ovenstående analyse har jeg fremhævet følgende fællestræk ved initiativernes formidlingsmetodik: I begge eksempler fremgår to afgørende elementer, som er nødvendige for, at udlåns cyklussen fungerer. Dels skal anvendelsen af materialet generere nogle erfaringer, og dels skal disse erfaringer stilles til rådighed for de kommende lånere. Denne proces vil i det følgende placeres teoretisk, hvilket indebærer en afklaring af begreberne *oplevelse*, *erfaringsdannelse*, *erfaringsudveksling* og *vidensdeling*.

Det er i denne forbindelse vigtigt at påpege, at førortalte elementer ikke skal forstås som partikulære og distinkte, men er forbundne og samvirkende led i en vedvarende proces. I tråd med gældende kultur- og kommunikationsteori, er der ikke tale om en rækkefølge, hvor den oplevelse, som anvendelsen af materialet foranlediger, afstedkommer en efterfølgende erfaringsdannelse.

Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen (2008) har konstateret, at bibliotekernes udbud af materialer indebærer en indirekte oplevelsesformidling.^{vii} Oplevelser har et læringspotentiale, der kan udvide brugerens samlede erfaringsgrundlag (Jantzen, Vetner og Bouchet, 2011, s. 42). Men erfaringsdannelsen fremkommer ikke som en konsekvens, der mobiliseres efter materialeanvendelsen. Museumsforskeren John Falk har påpeget, at oplevelseserfaringer fra museumsbesøg ikke blot er udtryk for selve besøget, men også er influeret af personlige, sociokulturelle og fysiske kontekster, ligesom oplevelsen og erfaringsdannelsen ikke kun er centreret omkring brugerens ophold i selve museumsbygningen, men også er udtryk for indledende og efterfølgende overvejelser, som kan påvirke og forandre oplevelsen (2011; 2013). Således vil det være for simpelt at se erfaringsdannelsen som en stabil og uforanderlig størrelse, der foreligger umiddelbart efter anvendelsen af biblioteksmaterialet, for derefter at kunne formuleres og dermed videregives.

Der er derimod tale om en kontinuerlig proces, hvor oplevelsen og erfaringsdannelsen stadig er aktive i det følgende led, hvor brugeren skal formidle sin erfaringer videre til kommende brugere.

De tidligere behandlede eksemplers udlånsdesigns er som sagt afhængige af, at brugeren stiller sine erfaringer til rådighed for de kommende brugere. I organisationsteori har betegnelsen *vidensdeling* i stigende grad afløst begrebet *erfaringsudveksling* (Holdt Christensen, 2010) – men det er i denne sammenhæng vigtigt at være opmærksom på forskellen imellem de to. I denne artikel er der indtil nu anvendt betegnelsen *erfaringsudveksling*, fordi denne betegnelse er praktisk handlingsorienteret og henviser til både brugerens tilegnelse, erkendelse og videregivelse, mens betegnelsen *vidensdeling* udelukkende er centreret omkring videregivelsen, idet indholdet tillægges en gyldighed, som er uafhængig af afsenderens tilegnelse.^{viii} I den følgende organisationsteoretiske gennemgang benyttes betegnelsen *vidensdeling* i tråd med anvendte teoretikere dog, ligesom der fremover sondres mellem tavs og eksplicit viden. Det er dog fortsat væsentligt at have for øje, at den viden, som betegnes, altså er udtryk for brugernes tilegnede erfaringer – ikke et logisk og ubestrideligt sandhedskriterium.

Ikujiro Nonaka og Hirotaka Takeuchi (1995) har beskæftiget sig med *vidensdeling* i vestlige og japanske virksomheder. De beskriver, hvordan viden først mobiliseres eller erkendes på et individuelt niveau for dernæst at kunne deles imellem aktørerne i organisationen eller virksomheden. Med baggrund i Michael Polanyis (1966) distinktion differentierer Nonaka og Takeuchi imellem tavs og eksplicit viden. Hvor den eksplicite viden er formuleret og dermed let at videregive, er tavs viden ofte personlig og kontekstspecifik, og derfor sværere at formulere og kommunikere videre. Mobiliseringen af den tavse viden kan eksempelvis være knyttet til et materiale med en praktisk funktion, og læringsprocessen vil dermed være forankret i en fysisk opøvelse af færdigheder – som det er tilfældet med flere af de alternative udlånsmaterialers anvendelser. Der kan hermed være tale om intuitiv erfaringsdannelse, og det gør den alt andet lige sværere at artikulere sprogligt.

Nonaka og Takeuchi beskriver hvordan tavs og eksplicit viden kan transformeres i fire former for videnskoverterering: Fra tavs til tavs viden (socialisering), fra tavs til eksplicit viden (eksternalisering), fra eksplicit til eksplicit viden (kombination) og fra eksplicit til tavs viden (internalisering). Nonaka & Takeuchis (1995 s. 71) *Knowledge spiral* (vidensspiral) beskriver, hvordan viden skabes gennem de fire former for videnskoverterering. En kontinuerlig og dynamisk interaktion og udveksling mellem tavs og eksplicit viden, skabt på individniveau og delt på organisationsniveau, vil ifølge Nonaka og Takeuchis på sigt skabe innovation og udvide virksomhedens samlede vidensmængde.

I ovenstående eksempler på alternative udlånservices er transformationerne fra tavs til eksplicit viden og fra eksplicit til eksplicit viden særlig afgørende, idet vi har konstateret, at delingen af erfaringerne i de alternative udlånservices må afleveres til biblioteket i en artikuleret form, hvis disse skal kunne deles med fremtidige brugere. Når erfaringsdelingen lykkes og brugerne trækker på tidligere brugeres artikulerede erfaringer i deres anvendelse, kalder Nonaka & Takeuchi det for en *combination* (kombination), fordi brugeren her vil kombinere disse brugeres viden med sin egen eksisterende og derigennem kvalificere eller systematisere sin anvendelse yderligere.

Hvor eksplicit viden let artikuleres, så vil *vidensdelingen* være vanskeligere i de tilfælde, hvor brugerens anvendelseserfaringer opstår intuitivt og subliminalt, og dermed kan betegnes som tavs viden. Denne problematik vil behandles nærmere i artiklens diskussion. Det er altså blevet konstateret, at brugernes *vidensdeling* er afgørende i ovenstående eksempler, idet den alternative materialesamling suppleres af brugernes egne erfaringsbidrag. Vi kan dermed betegne ovenstående initiativer som karakteriseret ved en brugerinddragende formidlingsstrategi, idet brugernes egne bidrag inddrages i selve udlånsdesignet.

Casper Hvenegaard Rasmussen (2016) har beskrevet, hvordan *brugerinddragelse* er blevet et buzzword for de kulturelle institutioner. Begrebet benyttes i stadig flere sammenhænge, men anvendes meget forskelligt i praksis. Fælles for den brugerinddragende formidlingsstrategi er, at brugeren aktiveres, men det, som særligt afgør formen, er i hvor høj grad brugerens bidrag ses som en ressource til udvikling af institutionen. Denne artikel beskæftiger sig med initiativer, hvor brugerne både deltager og har en afgørende indflydelse på samlingens indhold og dens anvendelse af kommende brugere. Dermed udgør brugeren en medproducent, og formidlingsdesignet kan karakteriseres som *co-creation* eller på dansk: *samskabelse*.

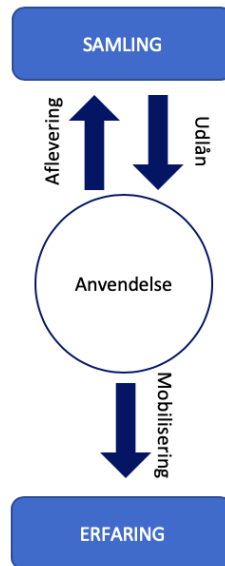
Linda Lundgaard Andersen og Helle Hygum Espersen (2017) har beskæftiget sig med måder, hvorpå biblioteksbrugere kan inddrages i bibliotekets aktiviteter og beslutningsprocesser. De skelner mellem *samskabelse (co-creation)* og *samproduktion (co-production)*. Begge formidlingsstrategier er udtryk for en art brugerinddragelse, men de to former adskiller sig ved inddragelsens karakter: Samproduktion har ofte karakter af længevarende forløb, hvor ønsket er at skabe gensidige og tværfaglige relationer mellem biblioteket og andre aktører. Ved samproduktion ønsker biblioteket at transformere rollefordelingen mellem borger og biblioteksansat. Samskabelsesinitiativer er ofte midlertidige kollaborationer med det formål at skabe synlighed omkring biblioteket og en større overensstemmelse mellem bibliotekets udbud og brugernes behov. Samskabelse forstås altså som et udviklingsredskab, hvor bibliotekets hovedfokus er at skabe nye services og løsninger, der svarer til brugernes ønsker – og dermed at udvikle bibliotekets egen position og kompetencer. Det som adskiller samskabelsesinitiativer fra værkstedsfaciliteter såsom fablabs og makerspaces er, at brugerne ikke blot får lov til selv at være kunstnerisk- og kulturelt udøvende, men at deres bidrag benyttes som en ressource for biblioteket som institution og/eller i det konkrete biblioteksprojekt.

Vi kan i kraft af erfaringsudvekslingen i ovenstående eksempler forstå disse som samskabelsesinitiativer, idet brugernes bidrag indgår som en aktiv ressource, der er medkonstituerende for opretholdelsen af den alternative udlånsamling. Initiativerne er ikke udtryk for samproduktion, idet selve formidlingsdesignet er udviklet, gennemført og evalueret af bibliotekerne selv. Disse udgør altså den rammesættende instans i begge tilfælde. Samskabelsen består i, at brugerne i fællesskab med biblioteket formgiver materialesamlingen og fremtidige brugeres interaktion med materialet. Risskov Bibliotek var distributør af surdejen og det rum, hvor opskrifterne kunne afleveres og lånes, mens samskabelsesprocessen bestod i den opskriftudveksling bruger-til-bruger, der skulle optimere brugernes bageoplevelser.

I "FrøLab"-initiativet deltog brugerne i samskabelsesprocessen på to måder: Ved at donere de hjemmeproducerede frø og ved at supplere frødonationen med skriftlige beskrivelser af frøets kvaliteter og brugerens erfaringer med såning, plantning og høst. "FrøLab" og "Man bliver glad af surdej!" har altså benyttet erfaringsudveksling (vidensdeling) til at facilitere en samskabelsesproces, hvor brugerne potentielt får indflydelse på hinandens erfaringer og anvendelser af materialet. I det følgende vil artiklens hovedbidrag, Erfaringsudlånsmodellen, blive præsenteret og diskuteret. Hensigten med udviklingen af denne model har været at rekonstruere ovenstående eksemplers formidlingsdesign, således at det kan benyttes i udviklingen af fremtidige alternative udlånservices.

Præsentation af Erfaringsudlånsmodellen

For at kunne påvise hvori de alternative udlånsinitiativers brug af erfaringsudveksling adskiller sig fra bibliotekernes traditionelle udlånscyklus, vil der først introduceres en simpel model, der beskriver det traditionelle biblioteksudlån.

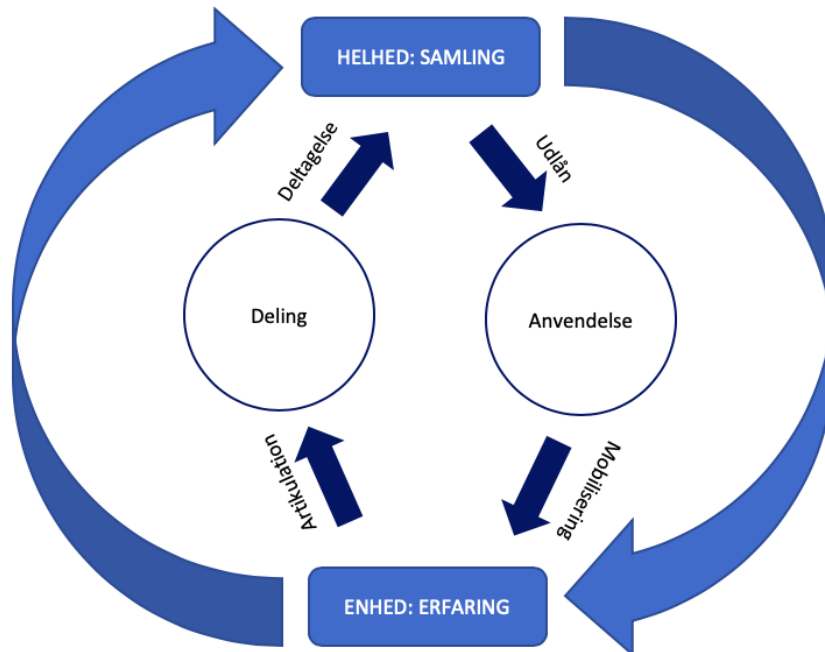

Figur 1. Det klassiske biblioteksudlån

Brugeren låner et materiale fra samlingen, eksempelvis en bog med hjem fra biblioteket. Brugeren anvender materialet derhjemme; vedkommende læser bogen. Anvendelsen (læsningen) medfører mobiliseringen af en erfaring. Mobiliseringen af erfaringen kan både opstå subliminalt og forblive udtalt, eller brugeren kan være bevidst om den erfaringsudvidelse, som bogen har medført, og har dermed mulighed for at dele den med sine omgivelser og dermed eksternalisere erfaringen.^{ix} Efterfølgende afleverer brugeren materialet tilbage til biblioteket, så det kan udlånes til den næste bruger (Dahl, 1958^x).

I tråd med artiklens tidligere nævnte teoretiske præcisering er det væsentligt at påpege, at der er tale om en samlet proces. For både ovenstående figur 1 og nedstående figur 2 gælder det, der ikke er tale om distinkte og afskårne led, ligesom pilene ikke påpeger en rækkefølge, men derimod det faktum, at processens forskellige elementer er forbundne. Erfaringen mobiliseres både samtidig med og i kraft af anvendelsen, men kan også være influeret af brugerens oplevelser i udlånet og afleveringen af materialet.

Figur 2. Erfaringsudlånsmodellen

Erfaringsudlånsmodellen (figur 2) visualiserer, hvordan en samskabende formidlingsstrategi kan kombineres med et alternativt materialeudbud, således at brugererfaringerne inkorporeres i selve bibliotekssamlingen. Modellen trækker som sagt dels på biblioteksforskningens traditionelle begrebsapparat og dels på begreber fra vidensdelings- og organisationsteori.

Som ved det traditionelle bibliotekslån starter processen med, at brugeren låner et materiale fra samlingen med hjem. Brugeren anvender her materialet, hvilket vil mobilisere en erfaring. Det er nu afgørende, at denne erfaring artikuleres (denne artikulation kan bibliotekerne understøtte ved hjælp af forskellige initiativer, se artiklens diskussion). Når brugeren har artikuleret sin erfaring, kan denne deles med fremtidige brugere. Hermed vil brugeren deltage i samskabelsesprocessen, idet vedkommendes erfaring med det lånte materiale bidrager til samlingen, således at både materialet og brugererfaringen nu er klar til at indgå i en ny udlånscyklus. Den næste bruger kan nu gøre brug af den tidligere brugers erfaringer i sin anvendelse. Der vil i så fald være tale om en *kombination*, når brugeren internaliserer den ekspliciterede viden i sin egen anvendelse og erfaringsdannelse. Heri består Erfaringsmodellens spiraleffekt, der er inspireret dels af *den hermeneutiske cirkel* (Beck Holm, 2015) og dels af Nanoka og Tekeuchis (1995) *knowledge spiral*, hvilket de yderste, cirkulerende pile indikerer. Her udgør bibliotekssamlingen, der nu både består af materialer og erfaringer, helheden, mens delelementet er den enkelte brugers erfaringer. I tråd med den hermeneutiske spiral, bidrager hvert delelement til helheden, ligesom helheden har indvirkning på hvert delelement. Det betyder, at hver erfaring forstås som et delelement, der tilføjer til helheden, og dermed bidrager til samlingens størrelse. Ligeledes vil helheden, altså samlingen, have indvirkning på hver enkelt erfaringsdannelse: Fordi tidligere brugers erfaringer stilles til rådighed for det næste udlån, har den følgende bruger mulighed for at tage denne samling af erfaringer med sig ind i sit lån, sin anvendelse og sin erfaringsdannelse. Den hermeneutiske cirkeleffekt sluttes, når den individuelle erfaring har indvirkning på samlingen som helhed, og samlingen som helhed har indvirkning på den individuelle brugers anvendelse og erfaringsdannelse. Jo flere brugere, der bidrager til samlingen med deres

erfaringer, jo større vil den samlede mængde viden om materialet blive, og desto potentielt mere kvalificeret vil brugernes anvendelse af materialet også blive.

Erfaringsudlånsmodellen kan benyttes, når biblioteker overvejer, hvordan de kan implementere et erfaringsudlån i designet af nye alternative udlånsservices. Koncentrerer vi os om de alternative udlånsservices, der allerede eksisterer på danske biblioteker, kunne udlånet eksempelvis bestå af strikkepinde, musikudstyr, bageudstyr, værktøj eller træningsudstyr. Hertil kunne tilknyttes en platform for erfaringsdeling, enten analogt eller digitalt, hvor der kunne deles strikkeopskrifter, noder, bageopskrifter, byggevejledninger eller træningsplaner.

For at Erfaringsudlånsmodellen skal fungere, kræver det, at biblioteket dels anskaffer sig de alternative materialer, som erfaringsudvekslingen skal være centreret omkring, og dels opretter en platform, hvorigennem erfaringsudvekslingen kan faciliteres. På Valby Bibliotek blev erfaringerne nedskrevet på dertil egnede donationskuverter. Der vil dog være en række fordele i at etablere en digital internetbaseret platform til formålet. Derved vil det være muligt for brugerne at tilgå de tidligere brugeres erfaringer og indskrive sine egne erfaringsbeskrivelser hjemmefra via deres egen computer. En digital platform vil desuden ikke være underlagt de samme omfangsmæssige begrænsninger som fysisk arkivering i biblioteket. Den digitale model muliggør tillige, at erfaringssamlingen kan integreres i den eksisterende digitale indeksering af bibliotekets materialebestand.

I det følgende afsluttende afsnit diskuteres Erfaringsudlånsmodellens praktiske potentialer og problematikker nærmere.

Diskussion

Som tidligere beskrevet ligger Erfaringsudlånsmodellens kardinalpunkt i erfaringens artikulation, da denne er nødvendig for, at brugeren kan kommunikere sin erfaring videre og dermed bidrage til samlingen. Såfremt materialets anvendelse kan forekomme intuitivt og ubevidst, og dermed kan kategoriseres som tavs viden, vil denne artikulation kunne være ressourcekrævende for brugeren at effektuere. Erfaringsudlånsmodellen vil derfor kræve, at der integreres nogle værktøjer, som kan understøtte denne eksplicitering – eksempelvis ved at konkretisere på hvilke punkter og parametre, anvendelsesprocessen ønskes beskrevet. Et eksempel på dette er "FrøLabs" frøkonvolutter, hvor brugeren blev bedt om at kommentere på frøets kvaliteter og brugerens konkrete erfaringer med såning, plantning og høst. Ligeledes bad Risskov Bibliotek specifikt brugerne om at dele opskrifter på rugbrød. Disse konkretiseringer kan stimulere brugeren til lettere at overskue og dermed artikulere sine erfaringer. Nonaka & Takeuchi (1995 s. 64) fremhæver ansigt-til-ansigt dialog og kollektiv refleksion som de primære og mest effektive værktøjer i konverteringen fra tavs til eksplicit viden. Derfor er erfaringsdelingen i "FrøLab"- og "Man bliver glad af surdej!"-initiativerne som udgangspunkt udfordret, fordi brugerne her ikke nødvendigvis har direkte kontakt med hinanden.

Det er derfor oplagt at kombinere denne indirekte samskabelsesproces via erfaringsudvekslingens cirkulation med en understøttelse af social interaktion bruger-til-bruger i selve biblioteksrummet.

Dette var også tilfældet i ovenstående eksempler, da der til begge alternative udlånsservices var tilknyttet en række workshops og arrangementer, hvor brugerne havde mulighed for at mødes og lære af hinanden og eksperter (Valby Bibliotek, 2017; Aarhus Bibliotekerne, 2015).

En lignende metode består i at understøtte en interaktion mellem brugerne, når disse befinder sig i biblioteksrummet for at låne de alternative materialer. I "FrøLabs" eksterne afslutningsrapport (2017 s. 2) konstateres det, at der opstod spontane fællesskaber omkring frøkartoteket i biblioteksrummet.

Det samme gør sig gældende i Söderholms undersøgelse af de amerikanske værktøjsudlån. I Söderholms (2016 s. 150; 2018 s. 387) studier påpegede både personale og brugere, at der spontant opstod socialisering brugerne imellem omkring værktøjsudlånet i biblioteksrummet. Hermed understøttede selve det fysiske udlån altså en social kontakt mellem brugerne.

I denne funktion taler de alternative udlånsservices ind i en stærk og stadigt voksende forståelse af biblioteket som mødested og som bidragsyder til den sociale sammenhængskraft (Dahlkild, 2013; Jochumsen, 2017; Audunson, Hobohm & Tóth, 2019). Bidraget består i, at biblioteket kan udgøre et samlingssted for brugere med forskellige kulturelle og socioøkonomiske baggrunde.

I kraft af udlånsdesignets brugerinddragende karakter fremhæver initiativtagerne i de to eksempler selv de alternative udlånsservices som fællesskabsorienteret biblioteksformidling. I "FrøLab"s afslutningsrapport (2017, s. 10) fremhæves initiativtagernes ønske om at facilitere nye fællesskaber mellem brugerne: "Det var en helt ny platform for viden og formidling af bæredygtighed, en bro mellem dele af befolkningen, der ellers ikke vil mødes og et 'borger til borger'-projekt, der ikke var set før (...) I en 'borger-til-borger'-kontekst er biblioteket en platform for tværfaglige fællesskaber, social innovation og ny viden."

Det samme gælder Aarhus Bibliotekernes projektbeskrivelse af "DYRK! Dit bibliotek." Her lød det: "Unge gives her mulighed for at indtage rum, skabe aktiviteter, lave og indgå i fællesskaber og interagere med biblioteket i en ramme, der er større end arealet på matriklen." (Aarhus Bibliotekerne, 2013). I Söderholms (2015) studie af de amerikanske værktøjsudlån fremhæves alternative udlånsservices ligeledes som en *community resource*, en katalysator for fællesskabsudvikling og samfundsmæssig sammenhængskraft. Ligeledes påpeges det, at de alternative udlånsservices har potentiale til at tiltrække en større brugergruppe end de traditionelle udlånsmaterialer og dermed understøtte et stigende ønske om at åbne bibliotekerne for en større del af samfundet. Således argumenterede daværende kulturborgmester i Københavns Kommune, Carl Christian Ebbesen, tilbage i 2016 for Københavns Biblioteks planer om værktøjsudlån: "Biblioteket skal være for hele befolkningen, og hidtil har der været for ensidigt fokus på bøger. Alle uanset indtægt og uddannelse skal kunne komme på biblioteket og føle sig modtaget og få noget med hjem." (Nielsen, 2016).

Her forstås de alternative udlånsservices altså som en attraktion, der skal motivere de ikke-boglige brugere til at besøge biblioteksrummet og dermed udvide antallet af potentielle biblioteksbrugere. Erfaringsudlånsmodellens tyngdepunkt består netop i, at den understøtter en samskabelsesproces mellem brugerne. Det er et central formålsrationale bag Erfaringsudlånsmodellens formidlingsdesign, at integrationen af en erfaringsudveksling bruger-til-bruger potentielt vil kunne tiltrække en større brugergruppe, fordi de tidligere brugeres erfaringer stilles til rådighed for potentielt kommende brugere, der måske ikke normalt vil anvende materialet, fordi vedkommende ikke har eller mener at have de nødvendige forudsætninger for at kunne tilgå det. Således er det intentionen, at dette formidlingsdesign potentielt vil kunne tiltrække en større målgruppe, end det havde været tilfældet, hvis det alternative udlånsmateriale blot foregik på samme måde som det traditionelle biblioteksudlån (se figur 1).

Men for at kunne påvise, at de alternative udlån opfylder dette potentiale og dermed kan siges at bidrage til samfundets sociale sammenhængskraft, kræver det imidlertid, at det undersøges, hvorvidt de alternative udlån i større grad end bibliotekets sædvanlige tilbud understøtter en udveksling og interaktion mellem brugere på tværs af socioøkonomiske og demografiske skel. Da "FrøLab"-initiativet i sin tid mødte kritik, blev der netop stillet spørgsmålstegn ved, hvorvidt initiativet i praksis tiltrak nye brugergrupper til biblioteket. Til daværende kulturborgmester Carl Christian Ebbesen

forsvar af "FrøLab" med argumentet om, at bibliotekerne var nødt til at tænke i alternative initiativer for at tiltrække ikke-boglige brugergrupper, lød kritikken fra Venstres daværende kulturordfører på Københavns Rådhus, Jens-Kristian Lütken, således, at frøbytte for ham at se lod til at tiltrække præcis den samme ressourcestærke målgruppe, som i forvejen kom på biblioteket for at låne bøger (Broberg, 2016). Det vil derfor være oplagt, at der i fremtiden foretages flere målgruppeundersøgelser, der kan identificere, hvorvidt de alternative udlånsservices rent faktisk formår at tiltrække de ikke-boglige brugergrupper.

I forlængelse af ovenstående problemstilling er det ligeledes centralt at undersøge, hvor stor en del af brugerne der vil ønske at deltage i den erfaringsudveksling, som Erfaringsudlånsmodellen foreskriver. Som tidligere nævnt er modellens teoretiske afsæt oprindeligt henvendt til virksomheder. Udgangspunktet er, at en større videnskonvertering vil have en positiv effekt på den enkelte medarbejders arbejdsgang og bringe virksomhedens samlede vidensmængde op på et højere niveau. Her kan det naturligvis indvendes, at ikke alle biblioteksbrugere nødvendigvis vil være interesseret i at kvalificere og effektivisere deres anvendelse af materialet, men så at sige blot ønsker at "hygge sig" med at benytte det pågældende materiale på sin egen facon. Ligesom med litteraturudbuddet er det jo heller ikke alle læsere, der ønsker at deltage i en bogklub.

Bibliotekerne har deres oprindelige eksistensberettigelse i en litteraturtradition, der opfattede bogen som en kilde til intellektuel erfaringsdannelse hos borgeren. I kraft af denne forståelse blev biblioteket set som en kilde til dannelse og (folke-)oplysning (Skot-Hansen, 2006). Denne forestilling er stadig til stede i nutidens biblioteksforståelse. Det stod eksempelvis klart, da Styrelsen for Bibliotek og Medier i rapporten "Folkebibliotekerne i videnssamfundet" (2010), fremhævede, at danske biblioteker fortsat skulle udnytte sin unikke position som et lystpræget og uformelt rum til at understøtte borgernes personlige dannelsesprojekt samt motivere til kulturel aktivitet og livslang læring. Denne biblioteksforståelse videreføres i Erfaringsudlånsmodellen, fordi erfaringsudvekslingens udgangspunkt er at understøtte en vidensdeling, der kan kvalificere den enkelte brugers materialeanvendelse. Baggrunden for dette formidlingsdesign består i en underlæggende tese om, at såfremt man ønsker at tilføje udlån af mere specialiseret udstyr på biblioteket, så kræver det en tilsvarende større mængde viden og kompetencer at kunne anvende disse materialer, end det at læse en bog eksempelvis kræver. Derfor vil Erfaringsudlånsmodellen være særligt relevant at integrere i tilfældet alternative hvor anvendelsen af det alternative udlånsmateriale kræver et forudgående kendskab til materialet.

Et centralt spørgsmål er i denne forbindelse, hvor grænsen går for hvilke alternative udlånsmaterialer, der kan tilknyttes en erfaringsudveksling og dermed indbefattes af Erfaringsudlånsmodellens design. Det er tidligere blevet konstateret, at følgende to betingelser må opfyldes, for at erfaringsudvekslingen kan cirkulere: For det første må benyttelsen af udlånsmateriale generere nogle erfaringer, og for det andet må brugerne formå at ekspliciter disse erfaringer, så de kan tilgås af og indgå i fremtidige brugeres anvendelser af materialet. Det er desuden en præmis for Erfaringsudlånsmodellens nytteværdi, at den viden som mobiliseres og deles er generaliserbar, således at den kan efterlignes af fremtidige brugere. Selvom anvendelseskonteksten kan være nok så partikulær og specifik - eksempelvis når en bruger deler sin erfaring af, at træningselastikken vedkommende har lånt på biblioteket, er særlig effektiv i en bestemt rygvøvelse - så må biblioteket nødvendigvis tilbyde udlån af den samme eller en lignende træningselastik til kommende brugere, for at disse kan få glæde af den forrige brugers erfaringer.

Denne præmis er imidlertid ikke på forhånd givet. Et eksempel er det alternative udlånsservicekoncept Menneskebiblioteket. Menneskebiblioteket består i en selvstændig forening, der blandt har afholdt sit udlånskoncept på Københavns Hovedbibliotek og Dokk1 i Aarhus. Initiativet

startede i 2000 på Roskilde Festival og er i dag et globalt fænomen, der har afholdt udlånsarrangementer i over 40 lande (Human Library, 2019; Hvenegaard Rasmussen, 2016). Menneskebibliotekets materialeudbud består ikke af artefakter eller objekter, men af frivillige mennesker, der repræsenterer en minoritetsgruppe i samfundet, og derfor tit møder fordomme på grund af deres livsstil, beskæftigelse, sociale status eller lignende (Menneskebiblioteket, 2019). Det kunne eksempelvis være en skizofren, en politibetjent eller en transkønnet. Det, som brugeren "låner", er altså en frivillig, som brugeren kan konversere med og dermed få svar på de spørgsmål og eventuelle fordomme, som brugeren måtte have. Brugeren har dermed stor indflydelse på slutproduktet, som i dette tilfælde er en samtale. Hver samtale fører potentielt en ny mængde viden med sig for både bruger og "materiale".

Hvis vi behandler Menneskebiblioteket på lige linje med denne artikels andre initiativeksempler, kommer det enkelte udlånsmateriale – den frivillige – til at figurere repræsentant for den minoritetsgruppe, vedkommende tilhører. Der kan imidlertid stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt det er socialt bæredygtigt at generalisere minoritetsgrupper ud fra enkelte repræsentanter. Hvor der findes et antal særligt gode rygøvelser med træningselastikker, må der nødvendigvis være et utal af oplevelser af det at være transkønnet – men hvor en partikulær rygøvelse kan gentages af den næste bruger og hvor en korrekt efterligning, vil kunne generere samme effekt, så er det mindre sandsynligt, at de samme spørgsmål, vil effektuere de samme reaktioner fra forskellige transkønnede individer. Hvor træningselastikken i kraft af sin materialitet, har et mere almengyldigt anvendelsespotentiale, så er Menneskebibliotekets "materialer" individer. Der må ligeledes stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt et menneske kan indekseres og katalogiseres på samme måde som et objekt. Af denne grund er Erfaringsudlånsmodellens design centreret omkring alternative udlånsmaterialer af materiel karakter.

For at erfaringsudvekslingen kan fungere, kræver det, at bibliotekerne faciliterer en platform, der kan indeholde en stor mængde erfaringer. For at effektuere udvekslingen kræver det desuden, at erfaringerne registreres og tilgængeliggøres for kommende brugere. Af samme årsag foreslås det, at en sådan platform med fordel kan faciliteres digitalt og optimalt vil kunne integreres med den øvrige materialesamlingsdatabase på www.bibliotek.dk, således at brugeren har mulighed for både at fremsøge det alternative materiale og tidligere brugeres erfaringer med materialet i samme søgefelt. Det kræver, at erfaringerne formaliseres og indekseres på en måde, der er kompatibel med bibliotekernes nuværende digitale infrastruktur. Oprettelsen og organiseringen af en sådan platform vil være ressourcekrævende.

Dette fører os frem til et af de eksisterende alternative udlånsinitiativers væsentligste kritikpunkter: Oprettelsen og vedligeholdelsen af de nye udlånservices koster ressourcer. Således har kritikken ofte lydt, at de nye services vil nedprioritere og underminere bibliotekernes litterære fokus (Steenstgaard, 2015; Winther, 2016). Eksempelvis er der blevet sat spørgsmålstejn ved, hvem der skal vedligeholde og formidle de nye materialer. I denne argumentation forstås bibliotekaren som litteraturekspert, og i forlængelse heraf lyder spørgsmålet, hvorvidt bibliotekaren nu tilsvarende forventes at have ekspertise indenfor krydderurtesorter, surdej, stiksæve og træningselastikker?

Heri består Erfaringsudlånsmodellens styrke: Når biblioteket formår at facilitere en aktiv erfaringsudveksling bruger-til-bruger, så bliver den biblioteksansatte mindre afgørende. I kraft af en række nedskæringer i den danske bibliotekssektor og nedbringelser af personalebemandingen, samt udvidelser af den ubemandede åbningstider de seneste år (Danmarks Biblioteksforening, 2017), er det en vital del af Erfaringsudlånsmodellens design, at erfaringsudvekslingen kan foregå delvist uafhængig af de ansattes intervention. Hvis biblioteket skal konkretisere på hvilke punkter, de ønsker, at brugerne beskriver deres anvendelse, kræver det omvendt, at den biblioteksansatte har et vist

kendskab til materialet. Og hvor Erfaringsudlånsmodellen gør det nemt og billigt at varetage en cirkulation af materiale og erfaringer, så vil oprettelsen af alternative materialesamlinger stadig være ressourcekrævende både for biblioteksrummet, hvor materialerne tager plads, og i indkøbet, hvor de koster penge.

I tråd med ovenstående var kritikken af "FrøLab" overvejende økonomisk funderet (Broberg, 2016; Brøgger, 2016). Der blev slet og ret stillet spørgsmålstejn ved, hvorvidt frøbytte var danskernes skatte kroner værd.^{xi} Kritikken af "FrøLab" var på mange måder symptomatisk for den kritik, som alternative udlånservices møder over hele Danmark. Opbakning og støtte fra både civilsamfundet og politisk hold vil derfor få afgørende betydning for de alternative udlånservices i fremtiden. Derfor må bibliotekerne aktivt tage stilling til, hvordan de alternative udlånservices skal forstås i forhold til bibliotekslovens formålsparagraf. Helt centralt står spørgsmålet om, hvorvidt anvendelsen af disse nye materialer kan siges at høre under betegnelsen "kulturel aktivitet" og dermed understøttes af den gældende bibliotekslov (Retsinformation, 2013) – eller hvorvidt en eventuelt kommende revision af biblioteksloven bør indbefatte en ændring eller specificering, der vil kunne understøtte flere alternative udlånsinitiativer i fremtiden.

Konklusion

Udgangspunktet for denne artikel var at undersøge, hvordan der i fremtiden kan udvikles alternative udlånservices, der understøtter en erfaringsudveksling bruger-til-bruger. Til dette formål er Erfaringsudlånsmodellen blevet præsenteret. Modellen beskriver, hvordan bibliotekerne ved at kombinere alternative udlånservices med en samskabelsesmetodik kan iværksætte initiativer, som understøtter en indbyrdes erfaringsudveksling bruger-til-bruger med udgangspunkt i det konkrete materialeudlån.

Vi har konstateret, at det er afgørende for Erfaringsudlånsmodellens design, at biblioteket faciliterer en platform eller et formidlingsrum, hvorfra erfaringsudvekslingen kan foregå. Ligeledes er det blevet argumenteret, at det er afgørende for formidlingsdesignet, at brugerne evner og ønsker at bidrage til samskabelsesprocessen ved at artikulere deres erfaringer og dele dem med kommende brugere. Skal dette lykkes, kræver det, at bibliotekerne sætter særligt fokus på at understøtte denne artikulation. Værktøjer til dette kan dels bestå i at konkretisere, hvilke erfaringer der kan være brugbare for den kommende bruger, og dels i at opfordre brugerne til at benytte biblioteket som et socialt mødested, hvor de kan indgå i en direkte dialog og kollektiv refleksion bruger-til-bruger med udgangspunkt i materialet.

Det er ligeledes blevet konkluderet, at implementeringen af alternative udlånsmaterialer i bibliotekernes gældende infrastruktur kan være ressourcekrævende, og at denne implementering derfor vil kræve opbakning både fra politisk hold og fra brugerne. I lyset af den kritik, som de alternative udlånservices indtil nu har mødt, vurderes det centralt, at bibliotekerne afklarer, med hvilke formålsrationaler de alternative udlånsinitiativer i fremtiden skal finde deres legitimitet.

Det italesættes hyppigt i både biblioteksdebatten og -forskningen, at biblioteket i dag skal være *mere* end dets samling. Med denne artikel skal lyde en klar opfordring til, at den fremtidige biblioteksforskning ikke blot ser ud over samlingen, men også vedblivende undersøger og reviderer forståelsen af, hvad en bibliotekssamling kan være.

Referencer

- Andersen, L. & Espersen, H. (2017). Bibliotekers arbejde med samproduktion og samskabelse. I C. Laskie (Red.), *Biblioteksdidaktik* (s. 127-155). København: Hans Rietzels Forlag.
- Audunson, R., Hobohm, H-C. & Tóth, M. (2019). ALM in the public sphere: how do archivists, librarians and museum professionals conceive the respective roles of their institutions in the public sphere? *Information Research*, 24(4). DOI 10.1108/JD-12-2016-0148
- Beck Holm, A. (2015). *Videnskab i virkeligheden. En grundbog i videnskabsteori*. København: Samfundslitteratur.
- Bibliotekscentralen (1964) *Lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v.* Ballerup: Bibliotekscentralen.
- Broberg, M.B. (2016). Kommunalt frøbytte for 575.000 kr. i København. *Jyllands-Posten* 16.2.2016. <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE8446101/kommunalt-froebytte-for-575000-kr-i-koebenhavn/>
- Brøgger, S. (2016). Kritik af kommunalt projekt: Frøbytte ikke vores opgave. *TV2 Lorry*, 16.2.2016. <https://www.tv2lorry.dk/artikel/kritik-af-kommunalt-projekt-froebytte-ikke-vores-opgave>
- Dahl, S. (1957). *Nordisk håndbog i bibliotekskundskab*. København: A.G. Hassing.
- Dahlkild, N. (2017). Biblioteket som rum i byens rum. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab Og Kulturformidling*, 2(1), 21-36. DOI: <https://doi.org/10.7146/ntik.v2i1.26055>
- Danmarks Biblioteksforening (2017). *DB budgetundersøgelse 2017*. Lokaliseret 16.4.2020 <http://www.db.dk/budget2017>
- Falk, J. (2011). Den museumsbesøgendes oplevelser: hvem kommer, hvorfor og med hvilke følger. I: Drotner, K. et al.: *Det interaktive museum*. Frederiksberg: Samfundslitteratur, 2011.
- Finansministeriet (2017) *Fair og lige konkurrence*. <https://www.fm.dk/publikationer/2017/fair-og-lige-konkurrence>
- Holdt Christensen, P. (2010). *Mere vidensdeling*. København: Hans Rietzels Forlag.
- Human Library (2019) *About the Human Library*. Lokaliseret 4.11.2019 <https://humanlibrary.org/about/>
- Hvenegaard Rasmussen, C. (2016). *Formidlingsstrategier. En grundbog om kulturinstitutioners formidling*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jantzen, C. Vetner, M. & Bouchet, J. (2011). *Oplevelsesdesign*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jensen, E. (1987). Kunstudlån. I B. Bolekund et al. (Red.) *Opsøgende biblioteksarbejde i Danmark* (s. 194-198). Ballerup: Bibliotekscentralen.
- Jepsen, M. (2017). Skulle det være et strikkekit og en slowjuicer?? *Nyt fra HK*, 21.5.2017. <https://www.hk.dk/aktuelt/nyheder/2017/05/21/skulle-det-vaere-et-strikkekit-og-en-slowjuicer>
- Jochumsen, H. (2017). Biblioteket gennem 100 år – indhold, rammer og relationer. I C. Laskie (Red.), *Biblioteksdidaktik* (s. 17-48). København: Hans Rietzels Forlag.

- Massis, E.B. (2013). Whats new in libraries: From iPads to fishing rods: checking out library materials. *New Library World*, 114(1/2), 80-83. DOI 10.1108/03074801311291983
- Menneskebiblioteket (2019) *Om Menneskebiblioteket: Vision og mission*. Lokaliseret 4.11.2019 <http://menneskebiblioteket.dk/om-menneskebiblioteket/vision-og-mission/>
- Michnik, K. & Eriksson, C. (2014). Non-traditional library collections – in digital and other worlds. *Interlending & Document Supply*, 42(4), 165-170. DOI 10.1108/ILDS-09-2014-0043
- Munk-Petersen, T. (2017). Hvad skal åben systue, lån af fiskegrej og babymassage på et bibliotek? *Berlingske*, 7.10.2017. <https://www.berlingske.dk/kultur/hvad-skal-aaben-systue-laan-af-fiskegrej-og-babymassage-paa-et-bibliotek>
- Nielsen, H.F. (2016). Kom og lån et stykke værktøj på biblioteket. *Jyllands-Posten*, 28.6.2016. <https://jyllands-posten.dk/kultur/ECE8807617/kom-og-laan-et-stykke-vaerktoej-paa-biblioteket/>
- Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. New York: Oxford University Press.
- Odense Biblioteker og Borgerservice (2019). *Lån bæredygtighed... På biblioteket*. Lokaliseret 4.11.2019 <https://www.odensebib.dk/baeredygtigtbibliotek>
- Polanyi, M. (1966). *The Tacit Dimension*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Retsinformation (2013). *Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed*. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2013/100>
- Ritzau (2017a). Regeringen vil stoppe bibliotekers udlån af bageudstyr. *Jyllands-Posten*, 2.9.2017. <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE9849234/regeringen-vil-stoppe-bibliotekers-udlaan-af-bageudstyr/>
- Ritzau (2017b). Biblioteker: Udlån af bageudstyr er helt minimalt. *Jyllands-Posten*, 7.9.2017 <https://jyllands-posten.dk/indland/ECE9849971/biblioteker-udlaan-af-bageudstyr-er-helt-minimalt/>
- Robinson, M. & Sheed, L. (Red.). (2017). *Audio Recorders to Zucchini Seeds: Building a Library of Things*. Californien: ABC-CLIO, LLC.
- Skot-Hansen, D. (1999). Kultur til tiden – Strategier i den lokale kulturpolitik. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 1(1999), 7-29.
- Skot-Hansen, D. (2006). Biblioteket i kulturpolitikken – mellem instrumentel og ekspressiv logik. I Emerek, L., Rasmussen, C.H. & Skot-Hansen, D. (Red.), *Folkebiblioteket som forvandlingsrum. Perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet* (s. 25-40). København: Danmarks Biblioteksforening.
- Stensgaard, P. (2015). De overflødige. *Weekendavisen*, 4.9.2015.
- Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010). *Folkebibliotekerne i videnssamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i videnssamfundet*. København: Styrelsen for Biblioteker og Medier. Lokaliseret https://www.slks.dk/fileadmin/publikationer/rapporter_oevrige/folkebib_i_videnssamfundet/pdf/Folkebib_i_videnssamf.pdf

Söderholm, J. (2016). Borrowing tools from the public library. *Journal of Documentation*, 72 (1), 140-155. doi:10.1108/JD-01-2015-0010

Söderholm, J. (2018). Tool lending librarianship. *Journal of Librarianship and Information Science*, 50(4), 374-385. doi:10.1177/0961000616666627

Söderholm, J. & Nolin, J. (2015). Collections Redux: The Public Library as a Place of Community Borrowing. *Library Quarterly: Community, Policy*, 85(3), 244-260. DOI 10.1086/681608

Thorsen, L. (1992). *De danske folkebiblioteker 1940-1983*. Ballerup: Dansk Bibliotekscenter.

Toft, E. (2017). Regeringen: Det offentlige skal holde sig fra træflis, mindfulness-kurser og udlån af bageudstyr. *DR.dk*, 7.9.2017. <https://www.dr.dk/nyheder/penge/regeringen-det-offentlige-skal-holde-sig-fra-traeflis-mindfulness-kurser-og-udlaan-af>

Valby Bibliotek (2017) *FrøLab afslutningsrapport*. Lokaliseret 4.11.2019 <http://projektbank.dk/frolab-et-bibliotek-med-jord-under-neglene>

Winther, T.M. (2016). Biblioteker satser på ikkebøglig viden - snart kan man låne værktøj. *Politiken*, 28.6.2016. <https://politiken.dk/kultur/boger/art5627679/Biblioteker-satser-p%C3%A5-ikkeboglig-viden-snart-kan-man-l%C3%A5ne-v%C3%A6rkt%C3%B8j>

Aarhus Bibliotekerne (2013). *DYRK! Dit bibliotek*. Lokaliseret 3.4.2020 <https://www.aakb.dk/ombibliotekerne/projekter/afsluttede-projekter/dyrk-dit-bibliotek>

Aarhus Bibliotekerne (2015). *Man bliver glad af surdej!* Lokaliseret 4.11.2019 <https://www.aakb.dk/nyheder/inspiration/man-bliver-glad-af-surdej>

ⁱ For en nærmere gennemgang af de nævnte udlåndsinitiativer, se Massis (2012) og Robinson & Sheed (2017).

ⁱⁱ I dette tal er også inkluderet uafhængige initiativer, der ikke er del af det offentlige biblioteksvæsen, men som opererer og er organiseret ud fra biblioteksinstitutionelt forbillede, jf. Söderholm (2018).

ⁱⁱⁱ Lov om folkebiblioteker af 27. maj 1950 §1: "Folkebibliotekernes formål er at virke for almindelig udbredelse af kundskab og oplysning gennem faglig, skønlitterær og anden almindelig litteratur." I (1964) Lov nr. 171 af 27. maj 1964 om folkebiblioteker m.v. lød §1: "Folkebibliotekernes formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger og andet egnet materiale til rådighed."

^{iv} Se fx Herning Bibliotekerne (2019) og Københavns Biblioteker (2019)

^v På www.litteratursiden.dk kan man anbefale og anmelde bøger.

^{vi} På www.biblo.dk kunne børn oploade anmeldelser af bøger og deltage i konkurrencer. Siden blev nedlukket i december 2019.

^{vii} Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen refererer til litteraturen som ibosiddende en potentiel læseoplevelse, der faciliteres gennem udlånet af bøger. En central diskussion består naturligvis i spørgsmålet om, hvorvidt alternative udlånsmaterialer, som plantefrø og surdej kan siges at indeholde det samme oplevelsespotentiale som det klassiske bogudlån. Dette er en definition af kultur og kulturelle oplevelser, som ikke udfoldes nærmere i indeværende artikel. I denne artikel teoretiseres ud fra en forudsætning om, at også ikke-boglige artefakter kan indeholde et iboende oplevelsespotentiale.

^{viii} Idet denne tilegnelse ikke fremgår eksplicit af begrebet.

^{ix} Fordi en sådan erfaringsdeling vil ske uden bibliotekets intervention, er denne praksis ikke inkorporeret i indeværende model.

^x Udlånet er omtalt som en praksis omkring udlånsranken, hvor boglige materialer udlånes og afleveres.

^{xi} "FrøLab" havde et budget på 575.000 kr. Heraf var 335.000 kr. fra staten via Kulturstyrelsen og 200.000 fra Københavns Kommune via Kultur Valby. Dertil kom 40.000 fra eksterne partnere, bl.a. frøentusiaster. Broberg (2016).